

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 • Publicerad den 29 oktober 2008

[Klicka här för utskriftsvänlig pdf-fil](#)[Läs mer om idrott och genus på idrottsforum.org](#)[Läs mer om idrottsfilosofi på idrottsforum.org](#)

Idrottsrörelsen och genusfängelset

Kutte Jönsson

Idrottsvetenskap, Malmö högskola

Det har kommit klagomål på idrottsrörelsen i Sverige – och vi tänker inte på den svenska idrottsstödsutredningen nu, utan på Jämställdhetsombudsmannens (JämO) undersökning av jämställdhet inom den organiserade svenska idrotten. I mars 2007 inleddes granskningen, som innebar att specialförbund med mer än tio anställda uppmanades skicka in sina jämställdhetsplaner och annan relevant dokumentation till JämO. I retoriken står idrottsrörelsens förbund och riksförbund nämligen för en synnerligen progressiv jämställdhetspolitik; den senaste jämställdhetsplanen, som antogs 2005, har som utgångspunkt att "[k]vinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter på alla nivåer och inom alla områden". Och kanske anade man inom RF hur utfallet av JämO-utredningen skulle bli, för redan i våras skrev RFs ordförande Karin Mattsson en ledare i den egna tidningen *Svensk idrott* som är ett enda långt försvarstal mot kritik som då ännu inte luftats offentligt. Först den 6 oktober 2008 presenterades JämO-utredningen i en debattartikel i *Dagens Nyheter*, och kritiken var hård: "Ingen av de 18 arbetsgivarna hade en jämställdhetsplan som levde upp till lagens krav, inte heller RF. I genomsnitt krävde varje plan 8-9 korrigeringar och kompletteringar för att leva upp till lagens krav." Och det handlar bara om planen; hur ser då verkligheten ut? RF har i sedvanlig ryggmärksreaktiv anda gått till motattack genom att misstänkliggöra JämOs motiv, på samma sätt som man tidigare reagerat på kritiken i Idrottsstödsutredningens betänkande. Ödmjukhet och självkritik är inte Riksidrottsförbundets bästa grenar...

Vi bad Kutte Jönsson, vår *Philosopher in Residence*, om en kommentar till JämOs kritik och till förhållandena inom idrottsrörelsen när det gäller genus och jämställdheten. Jönsson pekar på diskrepansen mellan ord och handling, mellan image och verklighet, när det gäller JämOs jämställdhetsarbete, men pekar samtidigt på det grundläggande genusproblemet som är inbyggt i idrotten som den ser ut idag – att män och kvinnor tävlar var för sig.

Samtliga idrottsförbund bryter mot lagen! Detta konstaterade JämO Anne-Marie Bergström på DN Debatt (6/10). Debattartikeln byggde på en granskning JämO gjort, och som visat att endast ett av 18 specialförbund uppfyller kravet på jämställda löner och att 16 av 18 förbund saknar policy och beredskapsplan mot sexuella trakasserier och könsdiskriminering.

Ska man bli förvånad? Antagligen inte. Idrottsrörelsen har knappast gjort sig känd för att ligga i framkanten för antidiskrimineringsarbetet. Hade det inte varit för att det handlat om idrott så skulle förmodligen uppmärksamheten mot detta varit betydligt större. Men idrott har en alldeles speciell status i samhället, legitimerad som såväl "hälsofostrande" institution som moralisk fostrare av barn och ungdomar.

Samtidigt kan man dra diskrimineringsproblemen ytterligare ett steg. I själva verket är det rimligt att misstänka att problemen går djupare än vad JämO gör gällande. Att specialförbunden bryter mot jämställdhetslagen är en sak. Men det stannar inte vid det. Den svenska idrottsrörelsen tycks *skapa* ojämställdhet.

Riksidrottsförbundet (RF) som främsta organisatoriska representant för svensk idrottsrörelse är förvisso i rättvisans namn inte den enda organisationen som misslyckats med – eller varit/är ointresserat av – ojämställdheten. Ojämställdhet finns i alla offentliga institutioner. Inte heller är den svenska idrottsrörelsens brister på detta område unikt ur ett internationellt perspektiv. Men detta är å andra sidan ett klen försvar för RF:s aktiva passivitet i frågan.

Det faktum att idrottsrörelsen – och nu begränsar jag mig till den svenska – producerar och reproducerar värden som många gånger diskriminerar en stor del av de rörelseaktiva borde betyda att idrottsrörelsen inte förtjänar den moraliska legitimitet den fått av "samhället".

Kort sagt överensstämmer inte idrottsrörelsens idrottsideal med hur många upplever idrottsrörelsen. Snarare verkar den retoriska högstämmdheten som genomsyrar talet om den goda idrotten och den goda idrottsrörelsen mest likna luftslott.

Inte desto mindre har idrottsrörelsen lyckats skapa sin egen idrottsmytologi där man inte ser skillnad på klass, kön, etnicitet och sexualitet. Idrottsfamiljen omfamnar alla. Så ser mytologins mest fundamentala byggstenar ut. Mytologins genomslag i det allmänna medvetandet är enormt. En effekt av detta är att man också lyckats skapa idrottsbegreppet så att det enbart kommit att handla om den av idrottsrörelsen konstruerade idrotten.

Mytologin har betydelse också för synen på jämställdhet och genus. Idrotten och idrottsrörelsen är – bland mycket annat – också en fostrare av genus. Det är visserligen inte idrotten ensam om. Varje samhällsinstitution är genusfostrare, men tydligare än inom idrotten blir det inte.

För medan de flesta andra samhällsinstitutioner har åtminstone planer (om dessa sedan förverkligas är en annan sak), så undviker idrotten frågan medvetet. Istället skapas och återskapas de mest traditionella föreställningarna om kvinnor och män, kvinnligt och manligt. Och det kan ske på lite olika vis.

Det mest uppenbara exemplet är i uppdelningen mellan dam- och herridrott. Sällan ifrågasatt har denna ytterst konstruerade distinktion kunnat överleva genom decennierna. Distinktionen är sedan länge så pass etablerad att varje ifrågasättande av den möts av en skur av mer eller mindre grumliga motargument, oftast hämtade från "biologiska fakta" om kvinnors och mäns olika förutsättningar att tillgodogöra sig idrott på lika villkor.

Ingen annanstans än inom idrotten skulle ett ifrågasättande av jämställdhet kunnat föras på en sådan nivå. Snarare skulle den typen av argument genast avfärdas som antingen konservativa eller sexistiska stolligheter. Idrotten undkommer däremot oftast kritiken.

Könsintegrerad idrott har alltså egentligen aldrig blivit någon stor fråga. Möjligen kan idrottsvärlden sträcka sig till att tillåta öppna tävlingar när det kommer till häst- och ridsport och motorsport, det vill säga sporter där "redskapen" (hästar respektive bilar och motorcyklar) spelar en avgörande roll. Men sedan är det stopp.

Fakta är emellertid att kvinnor och män mycket väl kan mötas på *lika* och *rättvisa* villkor! Ta som exempel Yang Lian, kinesisk tyngdlyftare i 48-kilosklassen. 2006 slog hon världsrekordet i såväl ryck som totalt. Om hon hade tävlat i de svenska mästerskapen hade hon med marginal besegrat den manliga svenska tyngdlyftarna; inte endast i den lättaste klassen, utan också i 69-kilosklassen. Ett undantag, möjligen? Kanske är de svenska tyngdlyftarna exceptionellt dåliga. Förvisso kan det vara på det viset. Men poängen är att kön inte tycks spela någon avgörande roll, inte ens i styrkegrenar

som tyngdlyftning. Därmed inte sagt att det inte finns skillnader mellan kvinnor och män i idrottshänseende. Och det är inte heller särskilt konstigt. Inte med tanke på hur kvinnors idrottande värderas gentemot mäns idrottande. Det är tydligt att det alltså är mäns idrottande som väger tyngre än kvinnors, och den diskrimineringen börjar så snart man kliver in i den idrottsrörelseorganiserade idrottens domäner. I bakgrunden spökar dessutom ett maskulinitetsideal hämtat från tiden då den moderna idrotten växte fram under 1800-talet.

Särskiljandet är i sig självt diskriminerande! Den kön/genusbaserade särorganiseringen – med betoning på kvinnors och mäns olikheter – har aldrig gynnat kvinnor.

Ändå finns det en fixering vid att göra idrotten jämställd, som ”hjälp” för kvinnor.

Konsekvensen av denna socialt och politiskt skapade ojämställdheten har också symbolisk betydelse. Genom upprepadet att pojkar och män värderas högre jämfört med flickor och kvinnor så skapas en bild av detta som ”naturligt”. Varje motstånd mot denna ordning riskerar därmed att mötas med bestraffningar av olika slag.

Dessa frågor är långt ifrån nya. Tvärtom har de diskuterats under lång tid. Finns det då någon väg ut ur det ständiga byggandet av genusfängelser?

Det har inte saknats förslag – allt från reformistiska som främst handlat om att skapa jämställdhet men med bibehållen uppdelning mellan pojkar och flickor, kvinnor och män till en helt könsneutral idrott.

Bland de tidigt mer radikala förslagen hör det som den feministiska idrottsfilosofen Jane English formulerar i sin berömda essä ”Sex Equality in Sports” från 1978. English ser endast ett sätt att komma ifrån idrottens maskulinitetsideal, och det är att skapa nya sporter som är fritt från detta ideal. English tanke är intressant, men argumentet vilar samtidigt på en uppfattning om att det skulle existera ”permanenta” biologiska skillnader som gör att kvinnor fysiologiskt alltid kommer att vara underlägsna män. Och som sagt, detta är ett ytterst tveksamt antagande. Tanken med att konstruera nya sporter som inte med enkelhet skulle falla in i den borgerliga idrottsfamiljens famn är emellertid intressant, men det är samtidigt inget som säger att dessa inte också skulle lida av de ideal som numera präglar den officiella idrotten.

Det finns därför skäl att konstruera ett ännu mer radikalt alternativ: att inte alls ta hänsyn till kön/genus! Detta förslag motsäger inte heller tanken om att konstruera en helt ny idrottskultur. Det skulle givetvis innebära en radikal kursändring. Och någon sådan är knappast i sikte.

Copyright © Kutte Jönsson 2008